

Pálvölgyi Balázs

Romsics Ignác:

A trianoni békeszerződés

BP., OSIRIS, 2001

Kevés olyan egyértelmű cezúra van a magyar történelemben, mint amilyen az 1920-ban megkötött békeszerződés. Még kevesebb olyan határkő, mely mindmáig hivatkozási alapul, viszonyítási pontként szolgálna a legszélesebb értelemben vett közgondolkodás számára, és talán ennél is kevesebb olyan, amely értékelése során máig oly heves viharokat kavarna, mint a trianoni békeszerződés.

A „Trianon-jelenség” sokkal többnek bizonyult, mint egy vesztés háborút lezáró béke vélt és valós igazságtalanságai fölötti elkeseredettségből táplálkozó – máig ható – tömegpszichózis. A magyar kül- és belpolitikát, a kulturális életet, gondolkodást átfo-gó, átszövő közös élménnyé vált, és elmondható, hogy a magyar történelemben nem akadt még egy olyan nemzetközi jogi dokumentum, amely a társadalom egészét oly mélyen megrázta volna, mint ez a békeszerződés. E meghatározó „közös élmény” születési körülményeinek, hátterének és hatásainak történelmi vizsgálata ezért immár 81 évvel a békeszerződés megkötését követően (2001) is rendelkezik aktualitással.

Romsics Ignác 2001-ben megjelent munkája nem a békeszerződés hatásának néplélektani oldalát vizsgálja, és nem a békeszerződés szövegének részletes analízisét tűzte ki céljává, hanem megszületésének előzményeit, a korabeli hatalmi erőteret, illetve a szerződés megkötésének körülményeit a korszak diplomáciájának működésén keresztül kívánja bemutatni.

A munka kronologikus rendben tárgyalja a kérdést, kiindulópontként elemzést adva az Osztrák-Magyar Monarchia belső nemzetiségi, felekezeti és államjogi viszonyairól, illetve az ezekben rejlő ellentéteiről. Ami különösen érdekessé teszi az elemzést, hogy hangsúlyosan mutatja be a háború előtti külföldi véleményformáló erőket Seton-Watsontól Pichonon keresztül Björnstjerne Björnsonig. Közvetlen előzmények között a szembenálló felek hadicéljait és a történelmi Magyarország fölbomlásának folyamatát ismerteti, részletesen bemutatva a formálódó, a Monarchia jövőjét illető terveket, árnyaltan különítve el az egyes antant hatalmak eltérő álláspontját, ezek módosulását 1918-ig, a szövetséges román és szerb terveket, valamint az antant-támogatást élvező emigráns csoportok terveit. A munka értékét növeli, hogy megfelelő hangsúlyt

helyez az 1918-őszén létrejött köztársaság, majd az 1919-ben létrejött „kommün” mozgásterének, és a nemzetközi erőteret időközbeni módosulásainak meg-rajzolására.

Jogtörténész számára a magyar béke delegáció tevékenységének bemutatása, a tárgyalások előkészítése, a tárgyalásokon követett stratégia, végül a végleges békeszerződés és a korábbi tervezetek közti eltérések, a szerződés aláírása, valamint ratifikációjának kérdései a leginkább érdekesek. A szerző finoman ábrázolja a magyar külpolitika – emblematikusan Apponyi által képviselt – a történelmi múltban szerzett „európai” érdemekre, a szomszédos nemzetekkel szembeni kulturális fölényre épített, a gazdaság-földrajzi egység fenntartásának szükségességét hangsúlyozó (az etnikai elvet csak másodlagosan vállaló), bár a tárgyalások során némiképp módosuló érvrendszerét, amely lényegében alkalmatlannak bizonyult a békefeltételek megváltoztatására (ami ekkor természetesen nemigen írható a magyar delegáció számlájára, de mindeneset-re figyelemreméltó körülmény).

„A trianoni békeszerződés”-ből pontos képet al-kothatunk a korabeli békeszerződések megkötésének szertartásáról, illetve arról, hogy a magyar békeszerződés megkötésének mintegy negyedórás eseménye kétséget sem hagyott a felől, hogy Magyarország immár nem csak az Osztrák-Magyar Monarchia európai, hanem a korszak embere által az egyre fényesebbnek látott középkori, közép-európai hatalmi pozícióját is teljesen elvesztette. Az pedig, hogy a magyar politika nem sokkal később a lengyelországi események és a török békeszerződés körüli bonyo-dalmakra alapozva azt remélte, hogy a rövidesen átrendeződő új európai rendszer lehetővé teszi a mélyen elutasított béke megváltoztatását, természetes védekezési reakció volt inkább, mint az ország helyzetének reális értékeléséből fakadó megalapozott politika.

Romsics Ignác munkája részletesen és jól rendszerezetten foglalja össze a trianoni béke politikai előfeltételei kialakulását, hangsúlyt fektetve arra is, hogy ezen eseménnyel kapcsolatos valamennyi téveszmét (mint pl. Károlyi közvetlen felelőssége a Tanácsköztársaság létrejöttében, Apponyi három nyelven elmondott beszéde, valamint a Kis-Trianon palotában történt aláírás legendája) lehetőség szerint egyértelműen eloszlasson. A munkából pontos képet kaphatunk a korabeli diplomáciai tárgyalások technikájáról, és a hozzáférhető dokumentumok alapján lehetőségünk van betekinteni a kulisszák mögé is: megismerhetjük pl. a magyar delegáció párizsi munkáját. Az ismert történész munkája kiváló arányér-zéssel és a háttér részletes bemutatásával vezet végig a XX. századi magyar történelem sorsfordító korszakán, a szerző stílusa nélkülözi a szakmai szö-vegek nehézkességét, így méltán tarthat számot a jogtörténész-történész körökön kívül, szélesebb kö-zönség érdeklődésére is.